

УДК 372.881.111.1

DOI: <http://10.32589/1817-8510.2023.2.285385>

Дегтярьова Катерина Олексіївна,
старший викладач кафедри мовної підготовки,
Державний біотехнологічний університет
ORCID iD: 0000-0002-7772-5195
kate.ua21@gmail.com

Живолуп Вікторія Іванівна,
старший викладач кафедри мовної підготовки,
Державний біотехнологічний університет
ORCID iD: 0000-0002-3179-8049
zhyvolup.viktoria@gmail.com

Карась Алла Володимирівна,
старший викладач кафедри мовної підготовки,
Державний біотехнологічний університет
ORCID iD: 0000-0001-6723-8855
irinakarass118@gmail.com

Кібенко Любов Михайлівна,
старший викладач кафедри мовної підготовки,
Державний біотехнологічний університет
ORCID iD: 0000-0002-7772-5195
kibenkolubov57@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ГРАМАТИКИ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В НЕМОВНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті теоретично обґрунтовано важливість засвоєння граматики студентами немовних закладів вищої освіти. Досліджено прийоми і засоби навчання й активізації граматичних структур під час вивчення іноземної мови. Проведено аналіз застосування вправ та інтернет-ресурсів, спрямованих на засвоєння і закріплення студентами необхідних граматичних правил. Теоретико-методологічною базою дослідження стали фундаментальні праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі теорії та методики навчання іноземних мов, зокрема, теорії навчання граматики іноземної мови, а також праці, присвячені формуванню та підтримуванию мотивації студентів до вивчення іноземної мови. У праці застосовано такі науково-дослідні методи: теоретичні (вивчення й аналіз методичної літератури з проблеми дослідження, порівняльний аналіз граматичних явищ англійської й української мов, аналіз оновлених державних освітніх стандартів вищої освіти, аналіз навчальних видань з англійської мови для студентів немовних напрямів підготовки); емпіричні (проведення занять з метою вдосконалення граматичних навичок, фіксація й аналіз граматичних помилок, спостереження, анкетування та опитування студентів, аналіз отриманих результатів); експериментальні (проведення дослідно-експериментального навчання з метою перевірки ефективності запропонованого комплексу вправ). Навчання граматики англійської мови на комунікативній основі в немовному ЗВО проводиться з вико-

ристанням навчальних текстів професійної спрямованості як основи для вправ. На нашу думку, це сприяє підтримуванию мотивації, активності й самостійності студентів. Дослідне навчання, здійснене на базі Державного біотехнологічного університету, підтвердило ефективність запропонованого комплексу вправ для формування граматичних навичок на основі текстів професійної спрямованості. Ця технологія може бути використана при навчанні граматики будь-якої іноземної мови за умови відповідної адаптації залежно від типових мовних труднощів і потреб студентів.

Ключові слова: вища освіта; процес навчання; граматична компетентність; комунікативний підхід; граматичні структури; мовленнєві вправи; граматичні навички.

Degtiarova, Kateryna,
Senior Lecturer, Department of Language Training,
Kharkiv State Biotechnological University,
ORCID iD: 0000-0002-7772-5195
kate.ua21@gmail.com

Zhyvolup, Viktoria,
Senior Lecturer, Department of Language Training,
Kharkiv State Biotechnological University,
ORCID iD: 0000-0002-3179-8049
zhyvolup.viktoria@gmail.com

Karas, Alla,
Senior Lecturer, Department of Language Training,
Kharkiv State Biotechnological University,
ORCID iD: 0000-0001-6723-8855
irinakarass118@gmail.com

Kibenko, Lyubov,
Senior Lecturer, Department of Language Training,
Kharkiv State Biotechnological University
ORCID iD: 0000-0002-7772-5195
kibenkolubov57@gmail.com

TEACHING GRAMMAR AT LESSONS OF FOREIGN LANGUAGE IN PROFESSIONAL ACTIVITY AT NON-LINGUISTIC HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The article theoretically substantiates the importance of mastering grammar by students of non-linguistic educational institutions. The methods and means of teaching and activation of grammatical structures while learning a foreign language are investigated. The analysis of the use of exercises and Internet resources aimed at mastering and consolidating the necessary grammatical rules by students is carried out. The theoretical and methodological basis of this study is the fundamental works of native and foreign scientists in the field of theory and methodology of teaching foreign languages, in particular, the theory of teaching foreign language grammar, as well as works devoted to the formation and maintenance of students' motivation to learn a foreign language. The following research methods are used in the work: theoretical (study and analysis of methodological literature on the research problem, comparative analysis of grammatical phenomena of the English and Ukrainian languages, analysis of updated state educational standards of higher education, analysis of educational publications in English for students of non-linguistic areas of training); empirical (conducting classes to improve grammatical skills, recording and analysis of grammatical errors, observation, questioning and survey of students, analysis of the results); experimental (conducting experimental training to test the effectiveness of the proposed set of exercises). In our opinion, this helps maintain students' motivation, activity and independence. The experimental training conducted on the basis of State Biotechnological University confirmed the effectiveness of the proposed set of exercises in working with grammar based on professional texts. This technology can be used in teaching grammar of any foreign language with appropriate adaptation depending on the typical language difficulties and needs of students.

Key words: higher education; learning process; grammatical competence; communicative approach; grammatical structures; speech exercises; grammatical skills.

Постановка проблеми. У сучасну епоху глобалізації й досягнень науково-технічного прогресу істотно збільшилася роль іноземних мов (ІМ), знання яких не лише забезпечує можливість здійснення міжкультурної комунікації, але й є основою професійної компетенції людини, незалежно від сфери її діяльності.

Необхідність підготовки фахівців із високим рівнем володіння ІМ диктується сучасними освітніми стандартами, спрямованими на навчання висококваліфікованих кадрів, які можуть користуватися ІМ як у ситуаціях соціально-побутової комунікації, так і в процесі ділового спілкування. Такі критерії, яких слід дотримуватися закладам вищої освіти (ЗВО),

досить часто викликають труднощі в студентів немовних спеціальностей. Найбільші складнощі в процесі навчання ІМ цієї категорії здобувачів освіти викликає саме навчання граматики. Надто розтягнуте пояснення граматичних явищ, довге і складне викладання граматичних правил у підручниках не можуть зацікавити здобувачів вищої освіти немовного профілю, забезпечити позитивну мотивацію (Федишин, 2021, с. 124). Тому перед викладачами постає питання, як досягти стійкого й швидкого засвоєння досить великого обсягу знань, який є необхідним для практичного володіння ІМ, з найменшою витратою часу та зусиль.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. До теми особливостей викладання ІМ зверталось багато науковців-методистів. Так, О. Бескорса, проаналізувавши сучасні тенденції розвитку методики навчання англійської мови за кордоном та в Україні, пропонує використання методу комунікативних завдань, у межах якого викладач стає фасилітатором навчального процесу, а саме навчання реалізується в процесі спілкування (Бескорса, 2018, с. 69). Використання цієї методики обґрунтовується також у роботі А. Палецької-Юкало, яка зазначає, що для досягнення належного рівня володіння іноземною мовою необхідно розглядати її як інструмент досягнення комунікативних цілей шляхом свідомого та осмисленого використання засвоєних знань, умінь і набутих навичок. Авторка зосереджується на використанні методу комунікативних завдань для формування лексичної компетентності на основі автентичних художніх творів (Палецька-Юкало, 2019, с. 82-83).

Дослідники А. П. Бойчук, О. Л. Титун, Х. М. Сівкович у своїй праці детально звернулися до проблеми формування іншомовної граматичної компетентності студентів немовних факультетів ЗВО. На їхню думку, граматична компетентність як складова частина іншомовної комунікативної компетентності є кінцевою метою навчання граматики й отже, оволодіння граматичними засобами спілкування (Бойчук та ін., 2020, с. 40). Вітчизняні методисти Г. А. Дивнич і Н. М. Гайдай розглядали процес засвоєння практичної граматики через використання методу комунікативних завдань. Цей метод надає висловлюванням комунікативної спрямованості та містить творчий компонент як необхідний складик, а відтак, підвищує мотивацію студентів до навчання та використання мови в запропонованих ситуаціях (Дивнич, Гайдай, 2019, с. 64).

В іноземних виданнях також можемо знайти наукові дослідження, присвячені використанню згаданого методу для викладання граматики. Так, американський лінгвіст Д. Ларсен-Фриман розкриває можливість використання “цілеспрямованих завдань” (“focused tasks”) як елементу методу комунікативних завдань на заняттях з англійської граматики,

тобто завдань, які спонукають студентів використовувати певні граматичні структури для досягнення поставленої мети. Наприклад, коли студентам дають мапу і просять направити товариша у вказане місце. Вони, напевно, використають прийменники місця та напрямку. Дослідниця підкреслює, що побудувати завдання, де певні граматичні структури необхідні, не просто, але виконання таких завдань значно прискорює процес засвоєння граматики. Методист вважає, що граматика має динамічний характер. На її думку, це не галузь знань, а навичка або процес, в якому студенти навчаються використовувати граматику вдумливо в різних ситуаціях спілкування. Тому Д. Ларсен-Фриман називає цей процес “grammaring”, здатністю використовувати граматичні структури осмислено, точно й правильно, виражаючи свої потреби. Як підкреслює авторка, форма, значення і застосування є трьома вимірами мови, які є складниками процесу “grammaring” (Larsen-Freeman, 2015, с. 269–270).

Р. Болайто пропонує використовувати холистичний підхід (holistic approach) до навчання граматики. На думку дослідника, розуміння того, як граматичні конструкції функціонують у контексті сприяє формуванню цілісного уявлення про мову. Як вважають прибічники цього підходу, свідомою роботою із засвоєння ІМ не лише сприяє розумовому розвитку та розвитку дослідницьких умінь студентів, але й розвиває мовну інтуїцію, залучаючи емоційні механізми (Bolitho, 2011).

Контекстуальний підхід до навчання граматики підтримує й інший зарубіжний дослідник М. Куреши, при цьому автор пропонує технологію, ґрунтовану на виправленні помилок у тексті. Пошук, аналіз й виправлення помилок у контексті дозволяють за своїти функцію граматичної форми, що, згідно з дослідженням, надалі позитивно впливає на письмову мову студентів (Qureshi, 2020).

Прибічники лексичного підходу розглядають граматику, яка цілком логічно пов'язана з лексикою, називаючи її “лексикалізованою граматику” (lexicalised grammar). Засновник цього підходу М. Люїс переконаний, що з граматичними явищами необхідно працювати в контексті. За таких умов мова і мовлення розглядаються як єдине ціле, а не як окремі випадки лексичних і граматичних явищ. Такий підхід дозволяє аналізувати мовні явища як індуктивно, так і дедуктивно, а контекст є джерелом додаткової мовної практики (Lewis, 1993).

Метою нашого дослідження є теоретично обґрунтувати важливість засвоєння граматики студентами немовних ЗВО; дослідити прийоми і засоби навчання й активізації граматичних структур під час вивчення ІМ; провести аналіз застосування вправ та інтернет-ресурсів, спрямованих на засвоєння і закріплення студентами необхідних граматичних правил.

Теоретико-методологічною базою цього дослідження є фундаментальні праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі теорії і методики навчання ІМ, теорії навчання іншомовної граматики, теорії вправ, а також праці, присвячені формуванню та підтримці мотивації студентів до вивчення ІМ.

Для розв'язання практичних завдань використовувалися такі науково-дослідні методи:

- теоретичні (вивчення й аналіз методичної літератури з проблеми дослідження, порівняльний аналіз граматичних явищ англійської й української мов, аналіз оновлених державних освітніх стандартів вищої освіти, аналіз навчальних видань з англійської мови для студентів немовних напрямів підготовки);
- емпіричні (проведення занять із метою вдосконалення граматичних навичок, фіксація й аналіз граматичних помилок, спостереження, анкетування й опитування студентів, аналіз отриманих результатів);
- експериментальні (проведення дослідно-експериментального навчання з метою перевірки ефективності пропонованого комплексу вправ).

Виклад основного матеріалу дослідження. Оволодіння ІМ – це процес, який складається з великої кількості компонентів. Основним для викладача, на нашу думку, є обрати для себе найбільш оптимальну методику навчання, оволодіти нею та активно застосовувати на заняттях. Більшість педагогів визнає, що на практиці використовують кілька методів, комбінуючи їх. Поява багатьох нових результативних методів і підходів до навчання ІМ зумовлює попит суспільства, що передбачає індивідуальний підхід до студента, залежно від потреб, можливостей та витрат часу на оволодіння нею (Штохман, 2020, с. 408). Щодо планування заняття, то багато викладачів обирають традиційну методику, ключовими поняттями якої є пояснення, практика, перевірка (ППП). Цей надійний метод дозволяє чітко організувати низку навчальних активностей і є найкращим, щоб охопити всі лексичні та граматичні аспекти підручника чи навчальної програми. Так, Кетрін Білборо, британський педагог-практик, наголошує, що хоча цей метод відмінно задовольняє потреби викладача, він навряд чи є найкращим вибором, щоб справдити очікування студента. Лексичне наповнення занять не зовсім відповідає потребам тих, хто навчається, та майже повністю диктується змістом підручника і програми, хоч часто викладачі все одно підлаштовують матеріал під потреби групи та навчального процесу. З одного боку, програма, підручник, очікування студентів, а з іншого – різноманіття методологій та підходів з їх перевагами і недоліками (Bilsborough, 2020). Саме тому викладачі, розуміючи виклики сучасного світу, обирають методику, орієнтовану передусім на потреби студента. На сьогодні частіше за будь-які інші застосовуються такі методи: метод комунікативних завдань, або Task-Based Learning

(TBL), та метод проєктів, або Project-Based Learning (PBL). Ці методи були створені для реалізації концепції навчальної ігрової діяльності за професійною спрямованістю, що дозволяє задіяти елементи проблемності, дискусійності, конструювання та сприяють розвитку інтегрального мислення, здатності творчо і самостійно мислити, прогнозувати варіанти розв'язання завдання (Межуєва, Єльцова, 2017).

На нашу думку, не менш важливу роль у підготовці фахівців немовних ЗВО відіграє граматико-перекладний метод, або Grammar-Translated Approach. Майбутнім фахівцям ветеринарного профілю потрібно мати навичку сприйняття інформації професійної тематики. У загальнобіологічних текстах домінує особлива лексика (термінологія) і певні граматичні конструкції (складний підмет, складне доповнення, пасивний стан, безособові речення тощо). Навіть при відмінному рівні сформованості мовленнєвих навичок читачеві складно розуміти письмову мову наукового напрямку. Тому навчання ІМ має містити детальне й ґрунтовне вивчення граматичної системи. Студенти біологічних спеціальностей охоче опановують граматику, специфіка їхнього мислення дозволяє добре сприймати інформацію у вигляді таблиць та схем. Часто здобувачі освіти вибудовують власну систему навчання, запам'ятовування і використання мовних правил. Цей аналітичний підхід поширюється і на вивчення лексики: студенти будують аналогії, аналізують склад слова, охоче працюють зі словником. Проте їм складніше дається непідготовлене мовлення як у письмовій формі, так і усній. Зазвичай студенти намагаються будувати висловлювання з готових блоків лексем і граматичних структур. Точність у вживанні слів і правил у них помітно вища, проте такий підбір істотно збільшує час на виконання завдання.

Однак складається враження, що з часом на заняттях з ІМ приділяється дуже мало уваги саме граматичній компетентності, оскільки вона викликає найбільші складнощі в здобувачів освіти. Спираючись на досвід викладання англійської мови в немовному ЗВО, можна помітити, що студентам досить складно застосовувати граматичні структури в ситуаціях, наближених до реальних. Саме тому вони користуються лише простими граматичними формами. На наш погляд, головним недоліком багатьох сучасних методик навчання ІМ студентів немовних ЗВО є орієнтування на велику кількість годин, присвячених читанню та перекладу текстів за професійним спрямуванням, вивченню фахової термінології, і недостатня кількість годин для відпрацювання правильного використання граматичних форм у конкретних ситуаціях спілкування. Інакше кажучи, доцільно впровадити в процес навчання іншомовної граматики технології, які сприяють розвитку комунікативних здібностей здобувачів освіти немовних ЗВО.

Теоретичний блок вивчення граматичних правил не повинен перевищувати кількість навчального часу, відведеного на практичні мовні відпрацювання отриманих знань. Кожне заняття, присвячене вивченню граматики, має містити завдання на говоріння, аудіювання, читання та письмо. Ці методи викладач може змінювати залежно від цільових установок заняття, специфіки змісту навчального матеріалу, а також від рівня підготовки самих студентів. При цьому важливо регулярно чергувати ці методи між собою, щоб учень міг відпрацьовувати навички грамотної побудови речень як на письмі, так і в процесі усного спілкування.

Навчання граматики і правильного оформлення мовлення, а також розпізнавання граматичних форм у мовленні та на письмі відбувається завдяки формуванню граматичних навичок. На нашу думку, саме це є одним із найважливіших компонентів мовленнєвих умінь говоріння, аудіювання, читання і письма, а отже, основною метою навчання граматики. Розвиток граматичних навичок може сприяти оволодінню ІМ на високому рівні, що дасть студентам у подальшому можливість грамотно робити презентації, почувати себе комфортно під час ділових переговорів, вільно спілкуватися по телефону, тобто бути конкурентоспроможним на ринку праці.

Ідеального курсу, яким можна користуватися у всіх можливих ситуаціях, на жаль, немає, однак є досить велика кількість навчальних посібників, у яких викладач-професіонал знайде потрібні йому матеріали, а у випадку крайньої необхідності він може скласти свої власні розробки. Укладаючи посібник із граматики для студентів немовного ЗВО, або вводячи граматику в основний курс, авторам варто намагатися допомогти студентам зорієнтуватися в основних поняттях мови, систематизувати знання й навчити студентів бачити головну думку, пов'язану з великою кількістю слів, таблиць, моделей і схем. Посібник або граматичний блок у ньому має бути спрямований на розвиток й актуалізацію навичок застосування основних граматичних моделей англійської мови відповідно до вимог програми навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей. Більш ефективному засвоєнню матеріалу курсу і його застосуванню на практиці сприяє структура граматичного блоку, а саме:

- принцип послідовного навчання, при якому граматичний матеріал надається за принципом від простого до складного;

- висвітлення тем, які залишаються поза шкільною програмою, але їх знання необхідне в мовленнєвій практиці, оскільки можна грамотно побудувати власне висловлювання, використовуючи обмежений набір граматичних структур. Однак це не гарантує, що інші люди не будуть використовувати більш складні структури у своєму мовленні, що може бути

серйозною перешкодою для розуміння суті висловлювання;

- надання вправ на розвиток навичок усного мовлення (вправи в поєднанні з граматичними явищами для вираження думок в усному мовленні).

Саме за таким принципом викладачами-мовниками Державного біотехнологічного університету було побудовано граматичний блок навчально-методичного посібника “English for vets. Tutorial” (Ieliseienko, Degtiarova, Bobrytska, 2021), який повністю відповідає навчальній програмі дисципліни “Іноземна мова (англійська) у професійній діяльності”.

При вивченні граматики надзвичайно важливим аспектом є правильне застосування граматичних форм у процесі спілкування. Комунікативні ситуації, рольові ігри, дискусії, презентації, проекти забезпечують автоматизацію граматичних навичок. Для формування граматичної компетентності використовуються такі види вправ: мовні, умовно-комунікативні та комунікативні. Мовні вправи виконуються переважно на початковому етапі навчання у ЗВО. Вони характеризуються відсутністю ознак комунікативності, а саме, ситуативності, наявності мовленнєвого завдання, за що і піддаються критиці з боку прихильників комунікативної методики. Завдання мають формальний характер і ніяк не торкаються особистості й інтересів студента. Наприклад: оберіть та вставте потрібну форму дієслова, виберіть артикль/прийменник, з'єднаєте частини речень. Вправи такого виду використовуються в немовному ЗВО, але їх обсяг не повинен перевищувати 20% від усіх вправ, що передбачаються для формування граматичних навичок, і виконуватися вони повинні в самостійному режимі. Варто зазначити, що чимало відомих зарубіжних навчальних посібників із граматики побудовані саме за таким принципом і можуть бути рекомендовані як домашні завдання (Murphy, 2012; Swan, Walter, 2003). Також звертаємо увагу на різні онлайн-ресурси для опанування граматики: British Council [16], English Grammar [17], спрямовані на механічне тренування граматичних явищ. Вони можуть використовуватися в роботі зі студентами немовного ЗВО додатково для самостійної роботи, особливо якщо є прогалини в знаннях. Недолік цих ресурсів полягає у відсутності комунікативності у вправах і неможливості контролю з боку викладача.

Умовно-комунікативні вправи ефективні для формування граматичних навичок, за допомогою яких здійснюється мовлення в умовах навчання. Вони наближають мовлення до природних ситуацій спілкування носіїв мови. Умовно-мовленнєві вправи містять деякі елементи мовної комунікації, а саме імітують мовну комунікацію в навчальних умовах. Прикладами можуть бути такі завдання: побудуйте висловлювання про себе, свій досвід і досягнення, використовуючи Present Perfect/Past Simple, опишіть

компетентності фахівця вашої галузі, використовуючи модальні дієслова, напишіть розповідь про видатного вченого у вашій професійній сфері, використовуючи пасивний стан.

Комунікативні вправи (їх ще називають вправами активного мовлення) повторюють процес спілкування в різних видах мовлення. Вони повністю відповідають процесу природної комунікації і використовуються в різних видах мовленнєвої діяльності: говорінні, аудіюванні, читанні, письмі. Цей тип вправ є найбільш творчим і складним для студентів, він завершує всю систему вправ і спрямований на розвиток мовленнєвих умінь. Прикладами мовленнєвих вправ у немовному ЗВО можуть бути такі: напишіть/розкажіть/надайте правила техніки безпеки на робочому місці, про свій досвід, академічні досягнення і плани подальшого навчання й саморозвитку. Основний зміст цих вправ полягає в тому, що вони виконуються в процесі навчання через комунікативні ситуації. Рівень граматичних навичок визначається шляхом контролю їхньої сформованості. Об'єктами контролю є такі аспекти:

- словотворення;
- зв'язок лексичних одиниць у реченні;
- розпізнавання граматичних структур;
- співвідношення граматичних одиниць і значення;
- володіння граматичними правилами;
- утворення та побудова словосполучень;
- розуміння, сприймання, усвідомлення граматичного змісту, будови речення та форми слова (Вовк, 2007, с. 22; Скляренко, 2010, с. 17).

Як ми бачимо, умовно-мовленнєві і мовленнєві вправи вимагають використання тих самих граматичних явищ (Modal Verbs, Present Perfect/Past Simple, Passive Voice) за умови ускладнення завдання. Такі ситуативно забарвлені вправи відтворюють реальні ситуації спілкування, спонукають розв'язати мовленнєве завдання, висловити власні думки в межах засвоєного матеріалу.

На нашу думку, дуже корисно й продуктивно застосовувати модель навчання граматики в межах комунікативного підходу. Так, одним із найефективніших методів навчання граматики англійської мови студентів немовних ЗВО є ігрова симуляція певних ситуацій мовного спілкування (наприклад, відтворення діалогу з колегами, на нараді, під час обговорення якоїсь медичної проблеми тощо). Причому напрям цієї гри може задавати викладач, використовуючи запитання з граматичними структурами, які необхідно автоматизувати: Tell us what you did in the veterinary clinic yesterday and what you are going to do after the examination of the patient animal (Відпрацювання тем “Past Simple” та “Future Simple”, а також структури “to be going to do something” для висловлювання запланованої дії в майбутньому). Для автоматизації дій студентів із

модальними дієсловами та закріплення лексики на тему “Medical supplies for vets” можна моделювати ситуації з питаннями та відповідями типу: What tools should you use for basic consultations? What tools must be used for surgical operations? Should you use a razor for pre-operational surgery?

Ураховуючи напрям спеціалізації конкретної групи студентів, слід використовувати для обговорення ті теми, які відповідають їхньому навчальному профілю. Наприклад, під час вивчення граматичної структури “ступені порівняння прикметників” студентам ветеринарного факультету можна запропонувати таке завдання: Compare cats of long-haired and short-haired breeds; Compare bones of an elephant and a bird тощо.

Корисним досвідом для студентів немовних закладів вищої освіти буде не лише діалогічне спілкування, а й побудова розгорнутого монологічного висловлювання на тему, що відповідає напряму спеціалізації. Наприклад, для слухачів-ветеринарів можна запропонувати для обговорення теми: The Future of the Veterinary Profession; The Veterinary Profession in Ukraine; British, American and Ukrainian Veterinary Schools.

Такий підхід до навчання ІМ називається професійно орієнтованим, і його основним завданням є формування в студентів професійних компетентностей. Головною перевагою цього підходу до навчання ІМ є те, що студенти відразу застосовують отримані знання про іншомовні граматичні форми в конкретних ситуаціях спілкування. Студентам немовних ЗВО немає необхідності занурюватися в лінгвістичні тонкощі й історичні особливості тих чи інших граматичних форм, для них головним завданням є отримання мовного та мовленнєвого досвіду, які дозволять їм грамотно оформлювати речення в процесі спілкування. Іншими словами, ключовим фактором ефективного навчання граматики іноземної мови студентів немовних закладів вищої освіти є набуття студентами граматичних навичок, зокрема, здатність мовця обрати модель, адекватну мовному завданню, та оформити її відповідно до норм ІМ.

Грамматичні помилки, які виникають у слухачів під час ведення діалогу ІМ, слід виправляти і роз’яснювати відразу після допущення помилки. Безумовним плюсом для студентів у такій ситуації є більш невимушений формат вивчення граматичних особливостей ІМ, а для викладача основна перевага такого методу навчання полягає в тому, що він наочно зможе побачити, які аспекти граматики викликають у студентів найбільші труднощі і, відповідно, приділити увагу відпрацюванню саме проблемних моментів.

Проведений аналіз підручників і навчальних посібників з англійської мови для немовних ЗВО дозволив дійти таких висновків. Грамматичний матеріал

у більшості навчальних посібників мало пов’язаний із лексичним матеріалом і текстами, вправи не завжди співвідносяться з тематикою і проблематикою, ситуаціями і мовленнєвими завданнями навчального спілкування і більшою мірою є мовним типом вправ. Грамматичні вправи спрямовані на засвоєння форми граматичного явища і не виходять на рівень використання їх у мовленні, не стимулюють студентів до реального спілкування. Це говорить про те, що функціональний підхід не відображається в роботі над граматичним аспектом ІМ.

Для розв’язання завдання вдосконалення граматичних навичок і розвитку вмінь пропонується використовувати навчальний текст професійної спрямованості як основу для вправ. Перевага використання текстів професійної спрямованості полягає в тому, що вони цікаві й пізнавальні для майбутніх фахівців тієї або іншої галузі, що позитивно відбивається на мотивації студентів. Такі тексти комунікативні, на основі мовленнєвого завдання спонукають студентів висловлювати своє ставлення, думку і позицію. Вони функціональні, оскільки відбивають функцію граматичного явища в певній ситуації. На основі навчальних текстів професійної спрямованості можлива побудова комплексу вправ, які відповідатимуть вимогам комунікативності. Ми використовуємо поняття “навчальний текст професійної спрямованості”, маючи на увазі, що на початковому етапі він буде адаптований за складністю відповідно до рівня навченості студентів, надалі можливе застосування й автентичних текстів.

Завдання на переклад текстів із рідної мови на іноземну, на наш погляд, є досить ефективним методом навчання граматики ІМ студентів немовних ЗВО. Помилково вважається, що подібні вправи слід використовувати під час роботи зі студентами мовних спеціальностей, оскільки навички грамотного та якісного перекладу є важливими в будь-якій сфері професійної діяльності. Процес перекладу допомагає студентам краще відчувати специфіку граматичних форм ІМ порівняно з українською. Причому доцільним є аналіз таких завдань у навчальний час і за допомогою колективного обговорення деталей використання необхідних граматичних форм.

Як показує практика викладання англійської мови, багато студентів припускаються помилок під час перекладу при спробі використовувати в ІМ ті самі граматичні засоби, що і в українській. Так, наприклад, фразу “Тут нема про що говорити” багато студентів перекладають, починаючи зі слова “Here”. Багаторазові спроби здійснення перекладу з української на англійську допоможуть здобувачам освіти розібратися в деталях граматичних форм ІМ й відразу вибудовувати правильні фрази типу “There is nothing to talk about”.

Дослідне навчання проводилося на базі Державного біотехнологічного університету, м. Харків. У ньому брали участь студенти першого курсу факультету ветеринарної медицини загальною чисельністю 82 особи в період з 2021 по 2022 навчальний рік. Було сформовано чотири групи: дві експериментальні (ЕГ 1/2) і дві контрольні (КГ 1/2). Для точності проведення експерименту й об'єктивної оцінки результатів було прийнято рішення сформулювати дві експериментальні та дві контрольні групи.

Результати дослідження. Навчання граматики англійської мови на комунікативній основі в немовному ЗВО проводилося з використанням навчальних текстів професійної спрямування як основи для вправ. На нашу думку, це сприяє підтримці мотивації, активності й самостійності студентів. У процесі навчання був укладений комплекс вправ на вдосконалення граматичних навичок і розвиток умінь на основі текстів професійної спрямування у межах, передбачених програмою: “From the history of veterinary medicine”, “Famous scientists in veterinary medicine”, “Veterinary organizations”, “Veterinary specialties”, “Medical supplies for veterinarians” тощо. Особливості вправ, що входять у цей комплекс, є їхня комунікативна спрямованість, ситуативність, наявність мовленнєвого завдання, врахування інтересів і досвіду здобувачів освіти.

Перед вивченням нової теми і роботою з граматичною частиною ми використали технологію “перевернутого класу”. На базі Державного біотехнологічного університету існує платформа LMS Moodle, на якій розроблений курс з англійської мови для самостійної роботи студентів із можливістю контролю засвоєння матеріалу з боку викладача. Такий курс створений для всіх напрямів підготовки, де студенти самостійно вивчають/повторюють лексичний та граматичний матеріал, робота з яким передбачається на занятті. Цей матеріал також супроводжується мовними вправами, правильність виконання яких контролюється викладачем. Як відзначалося вище, обсяг мовних вправ становить не більше 20% від усіх вправ, що відводяться на вивчення граматики.

На занятті були створені умови для практичного застосування матеріалу, що вивчався, у різних видах мовленнєвої діяльності. Навчання граматики на комунікативній основі полягало в тому, що організація процесу здійснювалася не від теорії до практики, а від осмислення функції через практичне застосування вивчених явищ в умовах іншомовного спілкування.

Результати дослідного навчання підтвердили, що розроблена система навчання граматики англійської мови в немовному ЗВО, яка містить технологію “перевернутого класу” в LMS Moodle, комплекс вправ

на основі текстів професійного спрямування, є ефективним способом підвищення рівня сформованості граматичної компетентності й англійською мовою в цілому. Варто підкреслити, що змінилося і ставлення студентів до вивчення англійської мови і граматики, що цілком зрозуміло. Ми не вивчаємо окремі правила і не виконуємо відособлені граматичні вправи. Усі завдання пов'язані з темою і проблемою заняття, його лексичним наповненням, де одночасно вдосконалюються граматичні навички. Спочатку більшість студентів уважала, що вивчення граматики – це заучування великої кількості правил і винятків, виконання одноманітних вправ, що насправді виявилось помилкою.

Перед початком дослідного навчання першокурсникам було запропоновано пройти анкетування на виявлення інтересу та мотивації до вивчення ІМ. Після закінчення курсу студенти також брали участь в анкетуванні, запитання якого були дещо змінені і дозволяли дати оцінку мотивації продовжувати вивчати ІМ. Згідно з навчальним планом, на І курсі студенти факультету ветеринарної медицини вивчають дисципліну “Іноземна мова у професійній діяльності”. Результати вхідного і підсумкового анкетування наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Результати вхідного і підсумкового анкетування

Група	Вхідне анкетування на виявлення інтересу і мотивації до вивчення іноземної мови, %	Підсумкове анкетування на виявлення інтересу і мотивації до вивчення іноземної мови, %	Показники приросту рівня мотивації, %
ЕГ 1 (21 особа)	15	60	45
ЕГ 2 (21 особа)	20	55	35
КГ 1 (20 осіб)	20	40	20
КГ 2 (20 осіб)	15	35	20

Як вхідне тестування першокурсники виконували граматичний тест, що складається з 50 питань, які визначають рівень сформованості граматичної навички на початковому етапі навчання.

Тест, що містить аналогічні граматичні явища, був запропонований студентам після закінчення курсу. Результати дослідного навчання представлені в таблиці 2.

Таблиця 2

Результати дослідного навчання

Група	Вхідне тестування рівня сформованості граматичної навички, %	Підсумкове тестування рівня сформованості граматичної навички, %	Показники приросту рівня володіння граматичним аспектом мови, %
ЕГ 1 (21 особа)	38	72	34
ЕГ 2 (21 особа)	41	70	29
КГ 1 (20 осіб)	40	55	15
КГ 2 (20 осіб)	37	54	17

Аналіз результатів дослідного навчання дозволяє стверджувати, що рівень володіння граматичним аспектом ІМ у студентів експериментальних груп (ЕГ 1/2) помітно вищий, ніж у студентів контрольних груп (КГ 1/2). Можна припустити, що поліпшення на 34 % і 29 % в ЕГ 1 і ЕГ 2 не є значним приростом, проте анкетування студентів наприкінці курсу в експериментальних групах продемонструвало підвищення інтересу до вивчення англійської мови, а відповідно, і мотивації на 45% і 35%, що є запорукою успішного оволодіння мовою в подальшій перспективі.

Ці показники свідчать про ефективність системи роботи з вдосконалення граматичних навичок. У перспективі планується адаптація/розробка комплексу вправ залежно від рівня володіння іноземною мовою абітурієнтів та індивідуалізація процесу навчання.

Висновки проведеного дослідження. Теоретичне і практичне розв'язання проблеми знайдене і представлено в таких висновках:

- навчання граматики ІМ у немовному ЗВО припускає вдосконалення граматичних навичок із можливістю корекції і розвитку вмінь, етап формування яких завершився в шкільній програмі;

- під час навчання граматики засвоєння форми та функції повинно відбуватися одночасно;

- найбільш ефективними вправами при роботі з граматичним матеріалом у немовному ЗВО є умовно-комунікативні та комунікативні вправи, які спонукають студентів до висловлювання власної думки, мотивують їх до професійного спілкування. Мовні вправи мають місце в навчальному процесі, але їх обсяг обмежений;

- аналіз навчальних посібників з англійської мови для немовних ЗВО показав, що навчання граматики практично не пов'язане з лексичним рівнем

мови. Використання навчальних текстів професійної спрямованості для вдосконалення граматичних навичок і розвитку мовленнєвих умінь дозволяє досягти ефективних результатів у навчанні як граматики, так і лексики й позитивно впливає на мотивацію студентів;

- дослідне навчання, проведене на базі Державного біотехнологічного університету, підтвердило ефективність запропонованого комплексу вправ при роботі з граматиною на основі текстів професійної спрямованості. Ця технологія може бути використана в навчанні граматики будь-якої ІМ за умови відповідної адаптації залежно від типових мовних труднощів і потреб студентів.

Подальші перспективи роботи ми вбачаємо в розробці навчального посібника з пізнавальними текстами професійної спрямованості для вдосконалення граматичних навичок і розвитку мовленнєвих умінь та розробці комплексу вправ для студентів різних напрямів підготовки.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Бескорса, О. (2018). Компаративний аналіз традиційних та інноваційних тенденцій викладання англійської мови у ВНЗ. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 7. Слов'янськ, 62–71.
- Бойчук, А. П., Тютюн, О. Л., Сівкович, Х. М. (2020). Формування граматичної компетенції в професійно орієнтованому навчанні іноземної мови бакалаврів немовних спеціальностей. *Теорія і методика навчання (з галузей знань)*. 29.1. 40.
- Вовк, О. І. (2007). Формування граматичної компетенції студентів-філологів у процесі оволодіння англійською мовою. *Вісник ЛНПУ ім. Т. Шевченка. Сер. Філологічні науки*. 20 (136). 20–24.
- Дивнич, Г. А., Гайдай, Н. М. (2019). Викладання граматики англійської мови на основі методу комунікативних завдань. *Вісник Національного університету "Чернігівський колегіум" імені Т. Г. Шевченка*. 5 (161). 62–65.
- Межуєва, І. Ю., Ельцова, С. С. (2017). Концептуальні підходи до навчання англійської мови в немовному вузі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 29. 2. 138–140.
- Палецька-Юкало, А. (2019). Використання методу комунікативних завдань для формування іншомовної лексичної компетентності на основі автентичних художніх творів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми, 2 (86). 81–90.
- Скляренко, Н. К. (2010). Методика формування іншомовної граматичної компетенції в учнів загальноосвітніх навчальних закладів. *Іноземні мови*. 4. 15–25.
- Федишин, О. (2021). Орієнтоване формування міжкультурної комунікації у немовному вузі. *Актуальні проблеми навчання іноземних мов для спеціальних цілей: Збірник наукових статей*. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. 124.
- Штохман, Л. М. (2020). Методика TBL та PBL у практиці викладання іноземних мов у немовному ВНЗ. *Молодий вчений*. 11 (87). 407–410.
- Bilsborough K. (2020). TBL and PBL: two learner-centered approaches. Retrieved from: URL: <https://www.teachingenglish.org.uk/article/tbl-pbl-two-learner-centred-approaches>
- Bolitho, R. (2011). Holistic Grammar Teaching. *English Teaching Professional*. 73. 4–8.

Ieliseienko, A. P., Degtiarova, K. O., Bobrytska, O. M. (2021). *English for vets*. Kharkiv.
 Larsen-Freeman, Diane (2015). Thinking allowed. Research into practice: Grammar learning and teaching. *Language Teaching*. 48. 2. 263–280.
 Lewis, M. (1993). The Lexical Approach. *Language Teaching Publications*. 140–142.
 Murphy, R. (2012). *English Grammar in Use. 4th ed.* Cambridge University Press.
 Qureshi, M. A. (2020). Grammaticality Judgment Task: Reliability and Scope. *The Journal of Asia TEFL*. 17.2. 349–362.
 Swan, M., Walter C. (2003). *The Good Grammar Book*. Oxford University Press.
 British Council. – URL: <https://learnenglish.britishcouncil.org/grammar>.
 English Grammar. – URL: <https://www.englishgrammar.org/>

Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Filolohiia. 29. 2.138–140.
 Paletska-Yukalo, A. (2019). Vykorystannia metodu komunikatyvnykh zavdan dlia formuvannia inshomovnoi leksychnoi kompetentnosti na osnovi avtentychnykh khudozhnykh tvoriv. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*. Sumy, 2 (86).81–90.
 Skliarenko, N. K. (2010). Metodyka formuvannia inshomovnoi hramatychnoi kompetentsii v uchniv zahalnoosvitnykh navchalnykh zakladiv. *Inozemni movy*.4. 15–25.
 Fedyshyn, O. (2021). Oriientovane formuvannia mizhkulturnoi komunikatsii u nemovnomu vuzi. *Aktualni problemy navchannia inozemnykh mov dlia spetsialnykh tsilei: Zbirnyk naukovykh statei*. Lviv: Lvivskiy derzhavnyi universytet vnutrishnykh sprav. 124.
 Shtokhman, L. M. (2020). Metodyka TBL ta PBL u praktytsi vykladannia inozemnykh mov u nemovnomu VNZ. *Molodyi vchenyi*.11 (87). 407–410.
 Bilsborough K. (2020). TBL and PBL: two learner-centered approaches. Retrieved from: URL: <https://www.teachingenglish.org.uk/article/tbl-pbl-two-learner-centred-approaches>
 Bolitho, R. (2011). Holistic Grammar Teaching. *English Teaching Professional*. 73. 4-8.
 Ieliseienko, A. P., Degtiarova, K. O., Bobrytska, O. M. (2021). *English for vets*. Kharkiv.
 Larsen-Freeman, Diane (2015). Thinking allowed. Research into practice: Grammar learning and teaching. *Language Teaching*. 48. 2. 263–280.
 Lewis, M. (1993). The Lexical Approach. *Language Teaching Publications*. 140–142.
 Murphy, R. (2012). *English Grammar in Use. 4th ed.* Cambridge University Press.
 Qureshi, M. A. (2020). Grammaticality Judgment Task: Reliability and Scope. *The Journal of Asia TEFL*. 17.2. 349–362.
 Swan, M., Walter C. (2003). *The Good Grammar Book*. Oxford University Press.
 British Council. – URL: <https://learnenglish.britishcouncil.org/grammar>.
 English Grammar. – URL: <https://www.englishgrammar.org/>

REFERENCES

Beskorsa, O. (2018). Komparatyvnyi analiz tradytsiinykh ta innovatsiinykh tendentsii vykladannia anhliiskoi movy u VNZ. *Profesionalizm pedahoha: teoretychni y metodychni aspekty*. 7. Sloviansk, 62–71.
 Boichuk, A. P., Tiutiun, O. L., Sivkovych, Kh. M. (2020). Formuvannia hramatychnoi kompetentsii v profesiino oriietovanomu navchanni inozemnoi movy bakalavriv nemovnykh spetsialnostei. *Teoriia i metodyka navchannia (z haluzei znan)*.29.1. 40.
 Vovk, O. I. (2007). Formuvannia hramatychnoi kompetentsii studentiv-filolohiv u protsesi ovolodinnia anhliiskoiu movoiu. *Visnyk LNPU im. T. Shevchenka. Ser. Filolohichni nauky*.20 (136). 20–24.
 Dyvnych, H. A., Haidai, N. M. (2019). Vykladannia hramatyky anhliiskoi movy na osnovi metodu komunikatyvnykh zavdan. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Chernihivskiy kolehium" imeni T. H. Shevchenka*. 5 (161). 62–65.
 Mezhuieva, I. Yu., Yeltsova, S. S. (2017). Kontseptualni pidkhody do navchannia anhliiskoi movy v nemovnomu vuzi. *Naukovyi visnyk*

Отримано 13.12.2022 р.

